

Parla Àngel Meseguer
El president de la Mancomunitat del Matarranya ens anuncia els principals projectes per al futur de la comarca

Pedregades al Baix Cinca
El President Marcel·lí Iglesias va assegurar que els afectats rebran aviat les compensacions de l'assegurança.

Premis Despertaferro
La vila del Torricó va acollir la 14a edició d'aquest guardó que cada any té més participació entre els escolars de la Franja.

DE LA FRANJA

Revista de les Comarques Catalanoparlants d'Aragó

300 PTA • 1,80 €

Any 2 • núm. 8 • La Franja, juny de 2001

ELS BÉNS ECLESIASTICS,
**TORNARAN
A LA FRANJA?**

RICARD SOLANA

Claustre de la catedral de Roda d'isàvena

EDITEN:

Associació Cultural del Matarranya
C/ Pla, 4, 44610 Calaceit, Tel. 978 85 11 52
A/e: associació@matarranya.com
Consells Locals de la Franja
Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEA
Apartat de Correus 116, Fraga (Baix Cinca)

DIRECTOR:

Màrio Sasot

COORDINADORS:

Josep Galan, Enric Marqués
i Hipòlit Solé

COL·LABORADORS:

D. Badia, S. Barber, A. Bengochea, F. Blanch, M. Blanc, J. Boix, D. Borbon, V. Borbon, T. Bosque, A. Capdevila, J.A. Carrégallo, J. Cases, C. Castany, A. Castellnou, G. Xaco, J.A. Chauvell, A. Enjuanes, J.L. Escuer, M. Espitia, J. Espluga, P. Fontoba, R. Ferrer, G. Francino, J. Galan, Q. Gibert, M. Gimeno, À. Huguet, V. Ibarz, V. Labara, O. Labat, P. Labat, J. Laforga, C. Lapresta, A. Larrérgola, J.M. Latorre, J.A. Llerda, E. Marqués, C. Martí, M. Martínez, Mauri, C. Massagué, M. Mateo, D. Maza, C. Mesalles, I. Micolau, J. Micolau, G. Miret, J. Montclús, H. Moret, A. Orús, J. Pallarol, A. Quintana, Ll. Rajadell, F. Ricart, M. Riu, M.C. Roca, E. Sabaté, A. Sáez, J. Salleras, M. Sampietro, J. San Martín, C. Sancho, J.L. Seira, J. Seuma, R. Sistac, R. Solana, C. Terés, R. Ventura, P. Vidal, D. Vidallet, I. Zapater.

CORREU ELECTRÒNIC:

tempsdefranja@wanadoo.es

SUBSCRIPCIONS I PUBLICITAT:

974 47 19 93 / 93 805 02 70

MAQUETACIÓ I IMPRESSIÓ:

Gràfiques del Matarranya, SL
grafiques@matarranya.com

DIPÒSIT LEGAL: TE-88/2000

EN VENDA A:

Albelda
Estanc Conchita
Calaceit
Papereria Abàs
El Campell
Llibreria Anna
El Torricó
Llibreria Pilarín
Fraga
Llibreria Badia, Estanc Bollic,
Llibreria Cabrera
Lleida
Llibreria de la Generalitat
Mequinensa
Papereria González
Nonasp
Estanc Mari Carmen
Reus
Llibreria Gaudí
Saidí
Llibreria Panadés
Saragossa
Kiosko Hermanos Vidal
Tamarit
Estanc Patrilo
Tortosa
Llibreria El Temple
Vall-de-roures
Llibreria Serret

El Matarranya: una comarca matinera

Una de les comarques més matineres en apuntar-se a la comarcalització va ser la del Matarranya. Ja fa mesos que els polítics i els representants dels seus divuit municipis hi treballen per encetar aquesta nova via de gestió més propera als nostres pobles. Així també ho pensaren el 1936 quan va nàixer la Comarcal de Vall-de-roures i es portà a la pràctica el comunisme llibertari a la comarca. Uns anys més tard, ja en democràcia es va crear la Mancomunitat de Municipis, una de les més antigues d'Aragó, per millorar la gestió dels serveis a nivell comarcal. No ha estat fàcil el camí. Quan la llei de comarcalització va engegar, la comarca el Matarranya estava integrada dins de la gran comarca del Baix Aragó. Finalment, va ser aprovada per les Corts com la comarca número trenta-tres i incloïa catorze pobles. Fa poc Mont-roig i Torredarques, adscrites al Baix Aragó, van sol·licitar el canvi de comarca per integrar-se a la del Matarranya. Després d'una bona feina de consens, a la fi, l'impuls d'una idea comarcalista per raons de llengua, territori i identitat ha predominat sobre qualsevol idea de desgranar la comarca per recels i envejes. Molta gent del Matarranya era partidària, seguint criteris de llengua i cultura comunes, d'augmentar la comarca amb pobles

del Baix Matarranya (Faió, Nonasp, Favara i Maella) i els pobles catalanoparlants del Mesquí i del Bergantes, però, no hi va haver prou força per a portar-la a terme.

Des de la seu de Vall-de-roures com a capital administrativa, la DGA i la DPT començaren fa un any a invertir en els plans d'ordenació del territori i de desenvolupament turístic, dels quals ara comencem a veure el primers fruits, com el lector podrà comprovar en les pàgines interiors.

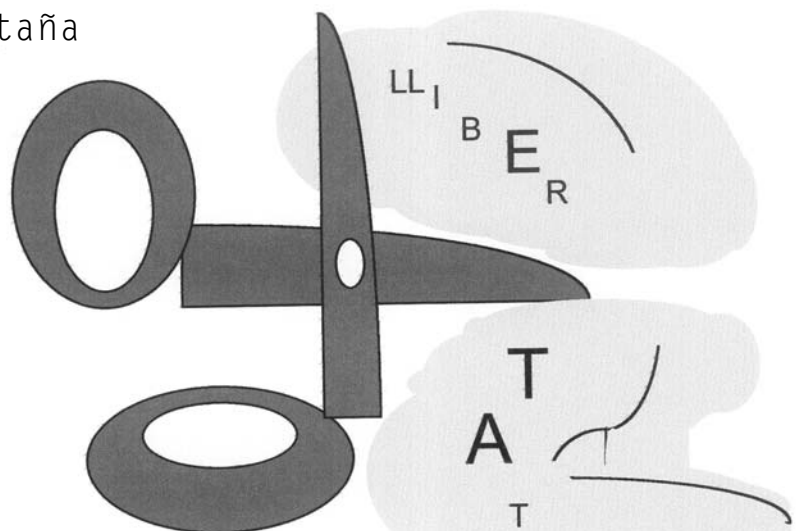
La ramaderia i l'agricultura, junt amb al turisme, són avui dia els pilars per al desenvolupament del territori, i que cal impulsar des del nou organisme comarcal. L'acceleració del programa de senyalització ha portat a fer badades lingüístiques envers els topònims del territori. Cal deixar de banda criteris polítics i guiar-se en bases científiques a l'hora de triar els noms i les seues grafies. La creació d'un comitè lingüístic dins del consell comarcal, independent dels polítics, és molt necessari per sortir del caos i la indefinició.

La comarca del Matarranya passarà aviat el tràmit d'aprovació a les Corts i aquest mateix any es crearà el Consell Comarcal constituït per 19 consellers comarcals, que hauran d'assumir les competències aprovades a la Llei i transferides per la DGA.

Que tinguem sort.

ESTISORES

Miguel Estaña

sumari

2

Editorial

3

Salutació del director

3

Cartes dels lectors

4

El Matarranya

7

El Baix Cinca

10

Entrevista

Àngel Meseguer,
president Mancomunitat de
Municipis del Matarranya

13

La Llitera i la Ribagorça

15

Tema del mes:

El Vaticà ordena al Bisbat de Lleida
el lliurament a l'Aragó les obres
d'art de les parròquies de la Franja

16

Aragó

17

Gent de Franja

18

Països Catalans

19

Opinió

L'exemple de l'Aran

salutació del director

Com ja tothom sap, el Vaticà ha rebutjat el recurs que va presentar el Bisbat de Lleida i ha ordenat, donant la raó al bisbat de Barbastre-Montsó, que les obres d'art de les parròquies de la Franja, segregades del bisbat de Lleida i dipositades al Museu

Diocesà de Lleida, tornen a l'Aragó.

Aquesta notícia, que ens hauria d'omplir de joia i satisfacció als aragonesos franjolins (o vice-versa) ve acompanyada d'un altra que ens fa trencar de cop i volta la ratlla del somriure. I és que el bisbat de Barbastre-Montsó ja està preparant una seu-museu a Barbastre i a Montsó per a acollir les peces recuperades. Què guanyem els de la Franja amb això? La diferència serà que, per a veure les nostres relíquies i obres d'art «dipositades», haurem de fer vuitanta o cent cinquanta quilòmetres per anar (i tornar) a Barbastre o Montsó, en comptes de fer-ne només 40 o 60, que és el que costa anar avui de molts llocs de la Franja al Museu Diocesà de Lleida.

Tota aquesta lluita aferrissada dels bisbes aragonesos i del rector Lemiñana pels béns eclesiàstics de la Franja era tant sols pels béns, o també per la Franja? El poc interès que mostren i han mostrat pel retorn d'aquest patrimoni artístic a les parròquies d'origen i l'absolut desinterès d'aquests personatges per la llengua pròpia dels seus parroquians, sembla indicar que la Franja, un cop més, ha estat utilitzada en aquesta batalla per a una guerra de la qual els franjolins no traurem cap benefici.

Màrio Sasot i Escuer

cartes dels lectors

L'Aiguabarreig està de moda

D'un temps ençà, el nombre de gent que visita l'Aiguabarreig ha anat augmentant considerablement. Ja no són tan sols els amants de la pesca del siluro els que el visiten, sinó que també ho fan aquells que volen gaudir d'un paisatge encara feréstec com el de les serres que envolten l'Aiguabarreig o bé dels magnífics boscos de ribera que s'hi troben resseguint el riu. També especialistes en diferents disciplines científiques troben en aquest ambient una gran biodiversitat tant en fauna com en flora i també una interessant geologia. I, com no, també alguns polítics hi volen ficar cullerada i fins i tot la Generalitat el comença a tenir en compte com espai natural (la part catalana).

Aquest creixement del nombre de visitants s'està fent de manera desordenada, fent perillar la supervivència del sistema natural. Uns exemples del que ens podem trobar passejant per l'Aiguabarreig serien:

- Acampada il·legal per manca d'infraestructures adequades (sembla que les que hi ha no són suficients, sobretot en època de vacances). Els que així acampen utilitzen el bosc de ribera per les seves necessitats bàsiques afavorint l'aparició d'espècies roderals i deixalles dins del bosc.

- Petites embarcacions navegant per tot el tram d'aigua (tant amb motor com sense) alterant l'equilibri biològic de la zona, però no hi ha cap senyalització que indiqui que i/o quan es pot fer o no una determinada activitat.

- Persones pescant des de les illes del mig del riu i que són de les zones més interessants pel gran nombre d'aus que hi nidifiquen. La presència humana, té un efecte funest sobre el nombre de cries que arriben a bona fi. Un cop més, la manca d'informació és l'excusa perfecta per aquests visitants.

Podríem continuar posant exemples de l'impacte degradador que aquest augment desordenat del nombre de visitants està produint en l'espai natural de l'Aiguabarreig, però a tall d'exemple potser ja és suficient.

Com es pot aturar la degradació del sistema? Cal engagar de manera immediata un pla d'ordenació de l'espai que ens permeti gaudir-ne i a l'hora conservar-lo. L'empresa no és fàcil, però cal posar-s'hi ja o no hi serem a temps.

Sembla que des dels respectius governs (català i aragonès) no hi ha encara plena consciència d'aquesta necessitat i els que, des de diferents organitzacions ho reclamem, encara no hem obtingut cap resposta. Ara bé, el recolzament sembla que per fi arriba de la mà de la Fundació Territori i Paisatge (de la Caixa de Catalunya) qui finançarà la redacció del «Pla d'Usos i Gestió» de l'Aiguabarreig (tant de la part catalana com de l'aragonesa). Esperem que aquest sigui el primer pas cap a la utilització racional i la conservació d'aquest sistema natural que anomenem Aiguabarreig.

Maria Cinta Roca i Jové
Mequinensa

Tires setmanals

Els que creuen que això d'escriure tires setmanals resulta fàcil erren de bon tros.

De moment has de tindre un idioma dels quatre de l'Estat per poder-te lluir davant de la concurrència que paga gustosament 3000 pessetes per posar-se al dia del «festerio» dels pobles i tota la resta. Des-prés, els de la revista han d'entendre i desitjar el teu projecte i t'assenyalaran un espai d'ics paraules per espargir les teues ocurrències arreu del món. Després vindran les discussions, diguem-ne econòmiques, entre els que lloguen i són llogats.

No està molt clar si això d'Internet mos obrirà més portes. A la millor mos agafa un boom d'èxit digital que els dona a tots per posar-se a mirar les tires escrites en català com a bojós insaciabls. O potser el boom els agafe a uns altres que no es dediquen a escriure i els altres hem de tornar-mo'n a pelar pataques al caliu de la foguera del maset.

Vinga com vingui el futur, el nostre treball mai serà una tasca fàcil quan es pretén rigorosa i coherent.

Però la satisfacció de fer coses com llegir, escriure i aprendre la nostra llengua, que les sagrades institucions de l'Estat mos negaven i encara mos neguen, perquè les majories sols entenen el llenguatge de l'opressió, eixa satisfacció només naltros sabem el que val.

Tomàs Bosque

La Vila de Vall-de-roures, un barri monumental esquitxat de ruïnes

■ Lluís Rajadell

El barri antic de Vall-de-roures, la Vila, un dels més valuosos arquitectònicament de la província de Terol conté nombrosos edificis monumentals aixecats des de l'Edat Mitjana fins al segle XIX però, malauradament, també està esquitxat de massa cases ruïnoses. La degradació és galopant i amenaça la qualitat de vida dels seus habitants —cada dia menys, i més vells—, a més del seu innegable atractiu turístic. Des de fa un any, un dels seus carrers principals, el carrer de Sant Roc, està tallat al trànsit degut a l'apuntament de diferents edificis que poden ensulsi-se d'un moment a un altre. L'estabilització i fins i tot el petit augment del nombre d'habitants no han impedit que les zones antigues es buiden de gent i engeguen un imparable procés de degradació urbanística.

L'Ajuntament es veu impotent per a restaurar totes les cases en ruïnes.

La importància monumental de la Vila va propiciar l'inici de l'expedient per a la seua declaració com a Conjunt Històric i que la Diputació General d'Aragó (DGA) el declarés en 1992 Àrea de Rehabilitació Preferent, la primera de la província i una de les primeres d'Aragó. Est intent de frenar el deteriorament arquitectònic no va donar els fruits desitjats. Al març del 2000, un incendi en una casa va obligar a buidar dues cases

El carrer de Sant Roc, a la Vila, tallat per les cases ruïnoses apuntalades

habitades i a apuntalar-les perquè no s'esfondressin. Des d'allavontes, el carrer de Sant Roc està tallat al tràfic per uns aparatosos entramats de puntals que sustenten les cases a punt d'assolar-se. L'Ajuntament es veu impotent per afrontar est problema, que pot omplir de ruïnes el voltant de l'església i el castell gòtics, declarats Monument Nacional des del 1931.

El primer tinent d'alcalde, Carlos Fontanet, explica que «al conjunt de 'La Vila' hi pot haver catorze o quinze edificis en estat ruïnós i d'impossible reconstrucció».

D'altra banda, Fontanet reconeix que l'Ajuntament té moltes dificultats per contactar amb els propietaris de les cases ruïnoses, «que s'esfumen i desapareixen entre una cadena de vendes, herències i cessions».

Una vegada finalitzats els tràmits de l'expedient per a la seua declaració en ruïnes, si els propietaris no prenen mesures, l'Ajuntament podrà afrontar amb llibertat est problema.

La declaració de la Vila com Àrea de Rehabilitació Preferent, un intent ambiciós per

frenar la seva degradació, no va donar els fruits desitjats, especialment pel que fa a espais públics. La DGA preveia la restauració de la plaça d'Espanya i la conversió d'un antic hospital en alberg. S'havien aconseguit 11 milions d'ajuts oficials i els projectes van ser redactats, però les obres no van començar en no posar-se d'acord entre els propietaris implicats, i per discrepàncies entre l'Ajuntament i el Govern d'Aragó.

L'Ajuntament projecta actualment recuperar el projecte de la plaça d'Espanya finançat pel Fons Especial per a Terol. També planeja una primera fase de la restauració de l'hospital amb una partida de 25 milions de la DGA per a crear una sala d'exposicions o un museu.

Carlos Fontanet indica que el projecte per a restaurar la plaça d'Espanya està també en redacció i les obres podrien començar est any. L'adaptació haurà de tenir en compte els canvis soferts per la plaça i caldrà revisar el presupost per l'increment dels preus acumulat al llarg dels 10 anys perduts.

La Comarca del Matarranya comença a caminar

■ Ricard Solana

Tot i que no està aprovada definitivament, la comarca del Matarranya estarà formada per 18 municipis (bàsicament els que ja formaven part de la mancomunitat), deixant a fora als municipis catalano-parlants del Mesquí i als quatre municipis del Baix Matarranya pertanyents a la província de Saragossa. Aragó quedarà dividit finalment en 33 comarques. Hi ha haugut una entesa per a que alguns municipis que s'havien autoexclòs de la comarca (el cas més lamentable era Calaceit), formen part de la nova comarca. La capitalitat estarà dividida en dos: per una banda Vall-de-roures serà la capital administrativa i Calaceit la capital historico-cultural.

Al Matarranya, una de les comarques amb més tradició, s'ha començat a treballar bàsicament en dues línies. Per una banda es vol donar a conèixer a la pròpia població la importància del fet comarcal, i per altra la difusió exterior de la comar-

ca per a potenciar la seua força d'atracció turística. L'eslogan triat per a aquesta darrera funció ha estat: «Comarca del Matarranya. Caràcter mediterráneo». La ja existent Mancomunitat del Matarranya ha estat l'encarregada de portar a terme aquesta promoció, com a embrió del que serà el Consell Comarcal.

Accions divulgatives

Les primeres accions van ser l'edició de dos fullets, un de caràcter més intuïcional, amb presentacions del President d'Aragó, de la Diputació Provincial i de la Mancomunitat, on es fa una descripció del territori, municipi per municipi. Per primera vegada els noms de la majoria dels municipis apareixen en la seua versió original catalana, a més de la castellana, però amb notables absències com el cas de Vall-de-roures o la Freixneda que només apareixen en castellà. L'altre fulllet és més de difusió turística i fa més una descripció temàtica

L'estand de la comarca del Matarranya a la Fira de Vall-de-roures

per la història, la gastronomia, etc.

A finals d'abril es va editar un mapa de la comarca en dues versions catalana i castellana, i per primera vegada s'han pogut veure els noms de totes les poblacions i dels principals topònims en la seua versió original. Els mapes s'han difòs en les fires i encartats dins de mitjans de comunicació com és el cas d'aquesta revista.

Per a principis d'estiu està prevista l'aparició d'una extensa guia comarcal editada per Prames.

Retolació dels municipis

També a finals d'abril es van començar a posar cartells indicadors a les entrades per carretera de les poblacions, en aquests cartells hi apareix el nom de la població en català i castellà, en una segona fase que està prevista per a aquest estiu es procedirà a la senyalització de 140 monuments de tota la comarca, i, a finals d'any s'instal·laran panells i taules d'interpretació.

L'acció divulgativa dins la comarca es concretarà en la presentació de la comarca amb xarrades als divuit municipis, a partir del 23 de juny. Per al mes de setembre està prevista la pri-

mera festa comarcal que tindrà lloc al municipi més petit, Fòrnols.

La presència de la llengua catalana en tot aquesta promoció és de moment molt minsa i es limita als esmentats mapes, algun cartell a la fira, i els rètols amb el nom d'alguns municipis. Potser haurem d'esperar a la propera llei de llengües per a veure la presència de la nostra llengua en tots els fullets divulgatius.

Presència a les fires

L'element bàsic de promoció ha estat fins ara la presència a les tres fires comarcals que han tingut lloc aquesta primavera: La Fira del vi de Queretes, la fira de l'Oli de Calaceit i la Firal Agrícola i Comercial de Vall-de-roures. En aquestes tres fires la Mancomunitat ha estat present amb un estand on es repartia informació sobre la comarca. Està prevista també la presència a les fires de tardor: La Fira de Medi Ambient de Ràfels i la fira de productes tradicionals de Mont-roig.

Fora de l'àmbit comarcal també s'ha participat en la Fira de Calamocha i està previst assistir a les Fires de turisme de Saragossa, Barcelona i València.

Pla d'Excel·lència Turística

■ Tonet Pallarès

La Comunitat d'Aragó juntament amb la Secretaria d'Estat de Comerç i Turisme i la Mancomunitat del Matarranya posaran en marxa un Pla d'Excel·lència i Dinamització Turística durant aquest any i s'estendrà fins al 2003. El total de l'inversió prevista, segons fonts del Govern d'Aragó, és de 225 milions de pessetes, 75 per any, i el finançament anirà a càrrec a parts iguals entre les entitats signants del conveni. Amb aquest pla es pretèn, com a finalitat fundamental, la millora de la qualitat de la destinació turística del Matarranya i la seua promoció per ser una nova destinació turística emergent, així com per al seu desenvolupament sostenible de la zona, han afegit fonts de l'Executiu.

Quines coses!

No fa gaire, l'Omnium Cultural del Baix Camp, va tenir la gentilesa de donar a l'Associació Cultural del Matarranya una col·lecció de llibres en català, per tal de fer-los arribar a les escoles o biblioteques de la comarca. L'acte de donació estava anunciat per al dilluns de Pasqua. Els amics de Reus ho van enviar, amb caràcter d'urgència, el divendres anterior per un dels serveis especialitzats més coneguts, confiant que arribaria el dilluns al matí. En ser l'hora, els llibres encara no havien aparegut i vaig haver d'excusar-me, al·legant algun imprevist. L'endemà dimarts em van arribar, procedents d'Alcanyís i el repartidor em va donar una explicació que demostrava l'absoluta correcció del servei. Tot burocràticament perfecte. Aquestes empreses fan servir sofisticats sistemes de programació lineal i van parir el següent itinerari: de Reus a Tarragona, d'allí a Barcelona, després cap a Saragossa, cap a Terol i el dilluns ja era a Alcanyís, però com que era festa local, ho van deixar per l'endemà. En lloc dels noranta quilòmetres, que hi ha de Reus a Calaceit, els llibres en van recórrer set o vuit-cents i van tardar quatre dies. I si el remitent hagués estat a Caseres, a l'altra banda de l'Algars, el recorregut hagués estat el mateix, més els cent quilòmetres fins Tarragona. Amb un carro i un ruc, ho hagués-sim solucionat tot molt abans. Quines coses passen!

Miquel Blanc

Creix la bola de neu

■ Tonet Pallarès

Fullejant el periòdic *La Comarca* he vist una notícia que m'ha encuriósit: el consistori de la vila de Queretes ha aprovat de manera definitiva la iniciativa que es va presentar fa uns mesos referent al canvi de nom d'alguns carrers, tan carregats «d'innocents» guerrers com de denominacions incorrectes, dit de pas, com a la majoria de viles. Amb una miqueta d'intuïció és fàcil deduir el per què d'aquest reciclatge de toponímia urbana. Ara serà qüestió d'adequar a les vies públiques una bona retolació amb noms de

personatges del poble i de llocs que anomenen la gent popularment, i si és en català millor. No per això es crearia un precedent a la comarca; la Codonyera i Calaceit ja fa anys que tenen carrers i carrerons amb grafia catalana, però sí és motiu de satisfacció veure com hi ha predisposició a canviar l'estat de les coses en alguns pobles. Suposo que en anys futurs tindrem ocasió de veure seguir l'exemple a més poblacions. Senzillament creix la bola de neu durant el temps de les cires. Simplement és evolució.

Carrer de la vila de Queretes

CARLES SANCHO

Calaceit s'estrena com a seu de la Universitat d'Estiu de les Terres de l'Ebre

■ Ricard Solana

Del 30 de juliol a l'1 d'agost, es realitzarà, a Calaceit, un curs de la Universitat de les Terres de l'Ebre (UETE). El curs, titulat «La literatura popular: coneixement, foment i tècniques de treball de camp», va adreçat a estudiants universitaris, animadors culturals, investigadors i, en general, a tot el públic interessat en el tema.

Es tracta de la 7a edició de la Universitat d'Estiu de les Terres de l'Ebre (UETE) i, per primera vegada, un dels 23 cursos que organitza, tindrà la seua seu a la nostra comarca.

El Curs, dirigit pel professor Artur Quintana, vol aprofundir en el coneixement, el foment i les tècniques de treball de camp de la literatura popular i compta amb el reconeixement acadèmic de la Universitat Rovira i Virgili i la Xarxa d'Universitats Institut Joan Lluís Vives. L'organització va a

càrrec de l'Associació Universitat d'Estiu de les Terres de l'Ebre i la Fundació Privada Universitària Dr. Manyà, i compta amb el patrocini i suport de l'Ajuntament de Calaceit, l'Associació Cultural del Matarranya, Carrutxa, la Diputació de Tarragona i la Unesco.

El curs tindrà una durada de 15 hores reconegudes pel Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya i les Universitats de la Xarxa Joan Lluís Vives. Comptarà amb la presència, com a professors, de Salvador Palomar, Carlos González, Glòria Francino, Josep Galan, Carles Sancho, Hèctor Moret i Josep A. Carrévalo, a més del director, el doctor Quintana.

Més informació i inscripcions al telèfon 977 510 683 o a l'adreça electrònica uete@tinet.fut.es

Universitat d'Estiu
Terres de l'Ebre 2001
Universitat d'Estiu URV

Organització:
Associació Universitat d'Estiu de les Terres de l'Ebre
Fundació Privada Universitària Dr. Manyà

Reconeixement acadèmic:
Universitat Rovira i Virgili
Institut Joan Lluís Vives

Acte d'aport de la UNESCO

Calaceit, Horta de Sant Joan, Gandesa, Mora d'Ebre, Roquetes, Tortosa, Camarles, Ildecona, Morella, Amposta, Alcanar, Vinaròs, Sant Carles de la Ràpita, Deltebre

7a. edició

Patrocini:
Ajuntament de Tarragona
Diputació de Tarragona

Col·labora:
Consell Comarcal del Baix Ebre, Montsià, Ribera d'Ebre i Terra Alta
Ajuntaments d'Alcanar, Amposta, Calaceit, Camarles, Cambrils, Gandesa, Horta de Sant Joan, Mora d'Ebre, Montsià, Roquetes, Sant Carles de la Ràpita, Vilobona i Vinaròs

Col·legi Professional, Esportiu i Esportiu

Informació:
Carré B. Crta. Saguntina, 5
43000 Tarragona
Tel. (947) 741 977-510 683
E-mail: uete@tinet.fut.es
Web: www.uete.fut.es

futdm
UNIVERSITAT DE LES TERRES DE L'EBRE

L'HAM

Par i llengua

No s'haurà trobat bon panorama el conseller Callizo aquest 28 de maig a Fraga, intentant convèncer la gent del seu partit i algun *convidad* més que s'haurà afegit a la reunió. És difícil entendre la posició del Par en el tema de la llengua, oposada a l'oficial, la que es té a Saragossa o, quan altre no, al Parlament.

Parlar a Fraga del Par vol dir parlar de tres noms: un, el de Juan Arellano, mestre i amic, exregidor d'Ensenyament a l'Ajuntament i de qui mai he legit ni sentit una declaració pública reconeixent la catalanitat de la nostra llengua cosa que, com a mestre, no ignora. Refusa definir-se. L'altre Paco Tejera, exregidor de Cultura, amic però no mestre i sí membre fundador d'Amics de Fraga, cosa que el priva de definir-se públicament, sense embuts i sense ambigüitat, pel perill de perdre un bon grapat de vots d'Amics de Fraga a mans del PP, partit amb qui es disputa aquest sector. Amb tot, algun camí sí que s'ha manifestat: «Estic convençut que dir que m'expresso en fragatí o català és dir exactament el mateix» (*La Voz del Bajo Cinca*, 17/8/95). I més avall ha arribat a reblar: «Quan travessem el llinard (local) mos ham d'expressar amb la gramàtica a la mà». Correcte. Però els vots... ai el vots!

I el tercer? No el conec personalment, va en moto, és un aragonès aferrissat, que marca la línia del partit a la nostra ciutat en aquest tema. Mai recularà, mai baixarà del ruc i, sobretot, mai s'atrevirà ningú a portar-li la contra. M. és molt M. Compte! Diuen.

Josep Galan

Les pedregades tornen a assolir la comarca del Baix Cinca

■ **Jaume Casas**

El pedrisc ha tornat a provocar greus danys a la comarca del Baix Cinca. Una forta tempesta de pluja, amb llampecs, trons i tot tipus d'apareil elèctric descarregà el passat 17 de maig, entre les 6 i les 6,30 de la tarda sobre la part nord de la comarca, afectant especialment a les poblacions de Bellver, Xalamera, Oso i Ballovar. Les pèrdues econòmiques per a l'agricultura de la zona són molt importants, segons les primeres valoracions fetes pels tècnics d'Agroseguro són d'uns mil milions de pessetes, repartits entre Bellver, que rebé la pitjor part amb 800 milions; Oso, amb uns 140 milions, i 40 milions Xalamera i Ballovar.

El president del govern aragonès, Marcel·lí Iglesias, visità el diumenge 20 les poblacions afectades i es va comprometre a

Efecte de la pedregada d'aquest any al Baix Cinca

fer gestions per a que Agroseguro realitze les peritacions i pague les indemnitzacions el més ràpidament possible.

Iglesias va recordar que «el govern aragonès col·labora amb més de vuit-cents milions de pessetes per a que els agricultors tinguen una prima

raonable; per tant tenim tot el dret a exigir que es treballi amb rapidesa. Jo espero que els afectats puguin començar a cobrar durant els mesos de juny i juliol, que és quan els agricultors comencen a rebre els primers ingressos de la venda de la fruita».

Gràcies, meteorologia!

■ **Anton Abad** (Secretari comarcal d'UAGA al Baix Cinca)

La comarca del Baix Cinca d'un temps ençà, és una comarca petxada quant a pedregades. Fem un poc d'història: l'any 97, el poble d'Osso de Cinca va ser literalment arrasat, Saidí i Bellver van sortir més ben parats, tot i que van tenir un 60% de «sinistro total», gràcies a Déu. L'any 2000 Saidí va ser matxucat en una de les pedregades més debastadores de la seva història. L'any passat els carrers de Fraga i Torrent es convertien, al mes de març, en una autèntica pista de patinantge. Aquest any Bellver, Xalamera i una petita franja de Saidí, per allò de ser bons nens, han rebut una petita traca de compensació a la consolidació de l'assegurança agrària; gràcies, moltes

gràcies meteorologia per acudir a la cita amb fidelitat.

La veritat sigui dita, fer de pagès i passar-se la vida mirant el cel és un fàstic, almenys per homes de poca fe com jo.

Jo no sóc una autoritat en la matèria com el Mauri o el Picó per parlar de l'origen de les calamarsades, però puc dir que, quan a un poble cau una pedregada, entre els pagesos es respira un ambient de tensió, incert, neguitós.

L'Ajuntament convoca els afectats, es forma una comissió de seguiment, hi acut l'administració, organitzacions sindicals agràries, Agroseguro, etc. Tots parlen i tots escolten i cadascú diu la seva, però, malgrat tot, tan sols hi ha una realitat: el pagès que té asse-

gurada la collita cobra amb comptes i més descomptes i el que no, malauradament ha d'afrontar el risc.

Una alternativa a aquest malson seria la instal·lació de cremadors d'iodur de plata des del lloc on es forma la tempesta fins on descarrega. Utilitzant el radar es podria detectar si la tempesta es forma amb calamarsa o no, i, en conseqüència, posar-se a treballar i, d'eixa manera, quan la tempesta descarregués, no causaria danys als conrreus.

Però qui sap: si en aquest món de tecnologies la velocitat que porta l'AVE passant per la nostra comarca pot servir per espantar els mals núvols de tempesta, també podria ser una bona alternativa.

Inversió de futur

La capital del Baix Cinca està de moda. Tot sovint es parla de Fraga a diferents mitjans de comunicació. Però penso que els qui tenen la responsabilitat política de dirigir-la, han comès errades que deixaran un pòsit negatiu en un futur immediat.

No em puc estar de fer una reflexió, per exemple, sobre la política que s'ha seguit amb el nucli antic de la ciutat, endarrerint una solució urbanística que altres municipis han sabut emprendre amb decisió.

Però si ens mirem zones urbanes de nova creació, les solucions urbanístiques aplicades no han estat menys erràtiques—només cal fer una ullada al carrer «Huesca», per veure un carrer perillosament transitable i estret—; o la poca amplada que s'està donant a alguns carrers de creació recent, flanquejats d'alts edificis, que mostren la poca visió de futur dels qui els han dissenyat. No cal que parlem d'altres mancances, com l'absència de carril-bici o la inadequació d'espais per a fomentar la vida cultural de Fraga i comarca.

Potser en aquesta falta de caliu cultural hi han arrelat els estirabots que, de tant en tant, podem escoltar; com el que no fa gaires dies defensava un representant del PP a l'Ajuntament de Fraga, en el sentit que «acceptar la cooficialitat del català faria perdre la parla local».

Amb una mica més d'inversió en cultura, n'hi hauria hagut prou per explicar-li a aquest il·lustre senyor que, per dir un parell de llocs, a Jaen o a Buenos Aires no han perdut la especificitat de la seva parla, per molt que el castellà hi sigui la llengua oficial.

Josep San Martín

Fraga es bolca un cop més amb el dia de la faldeta Primer homenatge sense la presència de dones de faldetes

■ **Jaume Casas**

Fraga es va bolcar un any més en la celebració del Dia de la Faldeta, i en l'homenatge a les seues jaies i el seu vestit típic. Més de tres mil persones van assistir als actes desenvolupats al passeig del Cegonyer i a la plaça d'Espanya, on per primer camí, no hi va haver presència física de cap dona de faldetes. Els anys no perdonen, i les set jaies que encara llueixen avui en dia el vestit fragatí no van poder baixar a la plaça d'Espanya per tal de rebre l'estimació i l'afecte dels seus veïns. I és que, entre la so Polònia, la so Sisona, la so Arnona, la so Lera i les jaies de ca Cuello-Barada i de ca l'Ambrosiet, sumen 653 anys.

L'homenatge a les dones de faldetes es va iniciar a les dotze del migdia, amb una plaça d'Espanya a rebotir. El president de la Peña Fraga-

tina inicià les intervencions, per ser aquesta associació la que va encetar aquests homenatges, ja fa ara més de vint anys. Sergio Tortajada va recordar el compromís de la Peña amb les seues jaies i amb tota Fraga i va enaltir el símbol que representen les dones de faldetes, planyent-se que no hi hagués pogut acudir cap d'elles. El mateix va fer el batlle, Vicent Juan, que, un cop enviada una afectuosa salutació a través dels mitjans de comunicació que van connectar en directe amb l'acte, va fer una crida a Ajuntament, associacions i a tota la ciutat, per tal de seguir treballant en aquesta festa i donar-li un nou caire, una volta desapareguen les dones de faldetes, de forma que se seguís mantenint com una jornada d'exaltació dels valors, les tradicions i la cultura de Fraga. La Rondalla

de la Peña Fragatina, va tancar amb gran brillantor l'acte i va repetir, després, a la tarda, amb el seu festival de jota, que va incloure l'actuació de la seua escola infantil.

Durant l'acte es va rendir homenatge també a l'Associació Local d'Ames de Casa «La Sultana del Cinca», a la qual es va lliurar l'Escut de la Ciutat, en reconeixement als seus 25 anys, i es va fer lliurament d'una medalla commemorativa a Pau Oró Labrador, el primer fragatí nascut en aquest nou segle i mil·leni.

Activitats de l'Institut d'Estudis del Baix

Taller d'història per a estudiants d'ESO i Batxillerat

L'Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEA va organitzar el passat mes de maig una sessió sobre l'urbanisme històric de la ciutat de Fraga. L'activitat, adreçada a alumnes del segon cicle de l'ESO i Batxillerat, va aplegar un grup d'estudiants de l'Institut de Secundària i Batxillerat R. J. Sender de Fraga. L'historiador Ramon Espinosa, autor amb Antonio Berenguer de la publicació *Quadern de notes sobre l'urbanisme històric de Fraga*, va ser l'encarregat d'impartir el taller. Aquest es va dividir en dues parts: l'observació acurada de maquetes de diferents èpoques de la ciutat de Fraga i un recorregut pel casc antic de la ciutat.

Curs de l'EOBC d'anellament d'aus

Per una altra part, l'Estació Ornitològica del Baix Cinca, responsable de la secció d'Història Natural de l'IEBC, té la intenció de realitzar, en la segona quinzena del mes de juny, un curs d'anellament d'aus.

Publicació del llibre *Soy aragonés, sóc aragonès: una anàlisi de la construcció de la identitat al Baix Cinca de Ceci Lapresta*

Per últim, l'Institut d'Estudis del Baix Cinca IEA editarà i presentarà properament l'estudi *Soy aragonés, Sóc aragonès: una anàlisi de la construcció de la identitat al Baix Cinca* del sociòleg fragatí, Ceci Lapresta. El tiratge serà de 400 exemplars i tindrà un cost aproximat de 360.000 PTA. L'objectiu és l'anàlisi dels trets particulars de la comarca del Baix Cinca i la seua influència en la construcció del sentiment de pertinença i identitat de la població (lingüístics, culturals, territorial-administratius i geogràfics) perquè tradicionalment, aquests s'han considerat contradictoris, enfrontats i incompatibles. L'autor, en relació amb la informació extreta de les entrevistes realitzades, constata l'existència alhora d'un sentiment aragonès i d'una identificació cultural amb Catalunya. Un doble referent que determina la construcció de la identitat en el camp del sentiment de pertinença.

Pep Labat

Francesc Serés, premi «Pedro Saputo» de les Lletres en Llengua Catalana

■ Màrio Sasot

El passat 18 de maig tingué lloc, en el transcurs d'un sopar a la seu del Paraninf de la Universitat de Saragossa, l'acte de lliurament dels Premis «Pedro Saputo» de les Lletres Aragoneses, organitzat per les diputacions de Saragossa i Osca, la Universitat de Saragossa i les Associacions de Llibreters que patrocinen la Fira del Llibre.

El premi Pedro Saputo a les Lletres Aragoneses a una obra en llengua catalana publicada durant l'any 2000 va ser atorgat a l'escriptor, professor i artista plàstic saidinenc Francesc Serés, que en el seu parlament durant la recollida del premi, animà els presents «a estimar més la llengua catalana des d'Aragó i que els aragonesos la consideren cada

volta més com a seua».

A més de l'obra premiada van quedar com a finalistas, dins d'aquest apartat, les novel·les *Terra Verge*, de Josep Antoni Chauvell, i *Crònica d'un crepuscle*, de Josep San Martín.

El jurat estava format per Mario Sasot com a president, i Hèctor Moret i Mercè Ibarz com a vocals.

El jurat destacà de l'obra premiada «la possessió d'una prosa innovadora i imaginativa i la capacitat d'evocar amb força un univers, al temps personal i col·lectiu».

El premi Pedro Saputo de les Lletres aragoneses 2001 en llengua castellana va ser per a l'escriptor saragossà, resident a Barcelona, Ignacio Martínez de Pisón per la seua

Francesc Serés amb el premi Saputo

novel·la *María Bonita*, publicada per Anagrama. El Saputo de les lletres aragoneses en llengua aragonesa recaigué en l'escriptor Anchel Conte per la seua novel·la *O bolito das sisellas* publicada per Xordica. Aquesta editorial

també rebé una menció honorífica a una iniciativa editorial per la seua col·lecció Xordiqueta, que ha editat acurades biografies il·lustrades de divulgació d'autors aragonesos com Sender, Buñuel, Gracià, etc.

ESTAMPES RIBERENQUES

La meua biblioteca

■ Francesc Serés

Sempre pensaré que la meua –de moment pobre– biblioteca està incompleta, sempre li faltarà aquell exemplar rar de l'autor que tant m'agrada; mancarà alguna traducció que no trobo; ensenyarà un buit allà on hi hauria d'haver un lloc de llibre. Trobo a faltar molts títols damunt de les prestatgeries metàl·liques, autors que m'han sorprès els he llegit de prestat de les biblioteques municipals; textos que considero imprescindibles no els tinc a casa sinó a la universitat; alguns volums els he deixat i ja no els he tornat a veure...

Aquests llibres són els que fan cua en una llista de futures compres. Una llista vella de tres columnes. La de l'esquerra és un apartat d'urgències on hi figuren els llibres que s'han de comprar aquesta mateixa setmana; un altre més llarg al mig que enumera els que es poden adquirir de segona mà al Mercat de Sant Antoni, o els que sempre estaran a les llibreries esperant el seu torn. L'últim apartat (el que només podré anul·lar el dia que tregui la rifa) només diu tres títols.

El primer és el diccionari etimològic de Joan Coromines, un autèntic luxe que ens assenyala quins han estat els naixements de les paraules que a diari fem servir, la seua història i procedèn-

cia, la seua transformació. Ens ensenya que les paraules no són formes inerts, sinó que estan ben vives.

El segon punt recorda els clàssics editats per la Fundació Bernat Metge, llegir la tragèdia grega de la mà de Carles Riba o de Carles Cardó és un altre luxe que no voldria deixar de desitjar. Veure com la llengua que ens ha servit per parlar de les serres de la comarca, dels sembrats, la mateixa amb la què hem jugat, serveix per fer enraonar a Èdip o a Ulisses es un acte –com algú digué– gairebé màgic.

El darrer punt de la llista diu que algun dia vaig apuntar el diccionari Alcover-Moll, un esforç lingüístic tan titànic com els anteriors, una recopilació de totes les paraules que s'utilitzen des de Fraga a l'Alguer i des de Salses a Guardamar. Ens mostra com les expressions que creiem només nostres (cosa que passa sovint) es diuen arreu del territori, ensenyant-nos una història comuna, massa en comú per negar-la. Alcover i Moll recopilaren totes les paraules i les situaren en la seua geografia, pacientment, cartografiant un mapa en forma de diccionari on localismes balears, de la Safor, de Girona, són ben semblants als de la Franja. Massa pareguts com per sentir-los aliens.

Tots tres farien un bon ús per aquells grups d'investigació (o hauríem de dir «d'instigació») que a València i també a la Franja volen demostrar que la llengua que enraonem ve del Llenguadoc. O per aquells altres que comencen a esquarterar una parla creient que la seua llengua s'acaba en el terme municipal.

Espero que algun dia les biblioteques dels pobles de la Franja tinguin també alguna d'aquestes obres. Entendrem moltes coses.

Àngel Meseguer, president de la Mancomunitat de Municipis del Matarranya

«Amb les comarques, els pobles tenen m

El president de la Mancomunitat de Municipis del Matarranya i alcalde de Massalió, el «popular» Àngel Meseguer, afirma que la comarca vol ser capdavantera en el sector turístic sense frenar la potent ramaderia actual, consolidada com el principal motor econòmic de la zona. Les riuades devastadores de l'octubre del 2000 van deixar al darrera 7.000 milions de pessetes de pèrdues a tota la conca. Segons Meseguer, el pantà projectat a la Freixneda hagués reduït, d'estar fet llavors, aquest penós balanç a una desena part.

Pregunta: Quines són les prioritats de treball de la Mancomunitat de Municipis del Matarranya?

Resposta: Després d'haver elaborat el pla de desenvolupament turístic i el programa estratègic per als anys 2000-2006, la Mancomunitat s'ha posat a executar les directrius que ens marquen. Seguirem el guió que ens marquen els estudis. Seria absurd fer un estudi que ha costat molts diners i arxivar-lo en un armari. També volem fer una seu comarcal, de la que ja hem firmat els

contractes per a acabar-la en sis mesos. Este projecte i l'impuls turístic són les prioritats. El director general de Turisme de la DGA, Luis Estaún, acaba de presentar a la comarca el Pla de Dinamització Turística que, entre 2001 i 2003, s'executarà al Matarranya amb un pressupost de 225 milions de pessetes aportats a parts iguals pel Govern central, la DGA i ajuntaments-Mancomunitat.

P. Penseu que el turisme encara pot donar molt de si a la comarca?

R. Al Matarranya apareixen establiments turístics d'alta qualitat cada dia. La gent de la zona aposta pel turisme perquè creu que hi té futur. Natres creiem que, en quantitat, hi ha bastant oferta però en qualitat es pot millorar molt i atraure a un turisme de més qualitat i de més poder adquisitiu.

P. Quina és la postura de la Mancomunitat respecte a la regulació del riu Matarranya?

R. La Mancomunitat vol que es reguli el Matarranya i també el Tastavins, el seu principal affluent. Una de les prioritats de la comarca és el pantà de la Freixneda-Torre del Comte i

també aconseguir un pantà damunt de Pena-roja, que, amb 2 o 3 hectòmetres cúbics, done suport al rec i a la ramaderia del Tastavins. Pensem que l'aigua, a més de consolidar els sectors que ja hi ha com la ramaderia i l'agricultura, milloraria el turisme. Creiem que la ramaderia i l'agricultura poden complementar-se amb el turisme al Tastavins. Per altra banda, pensem que és necessari el pantà de la Freixneda per a, d'una vegada per a sempre, assegurar el manteniment de la població del Matarranya mitjà i baix.

P. Quins plans teniu per a millorar el subministre d'aigua a poblacions, una qüestió que, els darrers mesos, tants maldecaps dóna a pobles com la Portellada o la Torre del Comte?

R. Demanem un projecte d'abastament de poblacions des del pantà de Pena per a tota la conca amb aigua rodada i potable. Seria un projecte complementari del de regulació, però fins i tot podria ser una realitat abans que el pantà de la Freixneda perquè el Pla Hidrològic Nacional inclou una partida de 500 milions de pessetes per a esta obra. En breu s'encarregarà l'estudi per a posar l'obra en marxa.

La nostra oferta turística ha de millorar en qualitat.

P. Per què la Mancomunitat defensa l'opció de regulació del pantà de la Freixneda i no d'altres, com el Pontet?

R. La Freixneda regula tot

el riu Matarranya per a regadiu i també contribuirà a parar les riuades. Pot ser que si el pantà haguera estat fet a l'octubre del 2000 els efectes de la riuada no serien de 7.000 milions de pessetes de pèrdues sinó de 700. Esta obra tindrà dues facetes: contenir les riuades i assegurar el regadiu existent. Defensem també el pantà de Pena-roja perquè propicia una millor i més extensa utilització de l'aigua a la conca del Tastavins. Volem que tots puguen viure al Matarranya, independentment de quin siga el seu poble.

P. Tant l'estudi de desenvolupament turístic com el programa estratègic alerten de que la ramaderia és un motor econòmic potent però, per altra banda, pot ser un fre per al turisme. Com es poden compatibilitzar estos dos sectors?

R. És complicat però és clar que no anem a tancar la ramaderia per a viure del turisme. Actualment es viu de la ramaderia i de l'agricultura amb una incipient incidència del turisme. Una comissió d'alcaldes de la comarca va fer fa poc temps un viatge a Dinamarca per a veure maneres d'eliminar el purin. També s'ha estudiat la possibilitat de treure el purin de l'Alt Matarranya i portar-lo als nous regadius d'Alcanyís. També tenim prevista una visita a una planta de tractament que té la Diputació Provincial de Castelló i que consisteix en basses receptores a mitja dotzena de pobles i des d'allí el transport a una planta de dessecació i compostatge per a fer adob. Volem donar una eixida al problema que té la ramaderia per eliminar els seus residus i, al mateix temps, que el medi ambient i el turisme segueixen

Municipis del Matarranya: «Més protagonisme del que han tingut mai»

funcionant. Hem d'intentar pal·liar els efectes del residu de la ramaderia per a millorar la zona turísticament.

P. Si no es prenen mesures la situació pot arribar a ser preocupant?

R. Sí. En estos moments les altes quantitats de purín abocades a les terres són perilloses quan plou i més amb les grans quantitats d'aigua que van caure a l'octubre del 2000. Llavors els purins es van filtrar i han contaminat les fonts i els aquífers. És possible que l'aigua superficial que corra pel riu siga potable amb poc tractament i la subterrània estiga més contaminada. La contaminació dels aquífers és preocupant. Encara que pensem en un abastament d'aigua des del pantà de Pena per als pobles, no podem renunciar a tenir el riu el més net possible, perquè és la nostra font de vida.

P. La Mancomunitat posarà en marxa al juny un novedós projecte de comunicació a través d'Internet. Per què este interès per les noves tecnologies?

R. Creiem que una comarca sense bones comunicacions de ràdio, de TV i de telefonia és una comarca endarrerida. El passat dia 21 l'Institut Tecnològic d'Aragó (ITA) ens va comunicar que a la primera quinzena de juny s'inaugurarà a la Mancomunitat una sala d'ordinadors amb tres aparells fixos i un portàtil per a configurar un portal d'Internet. Allí podrà incloure tota l'informació institucional i també la de les empreses que hi vulguen participar. També volem accedir a les ràdios i cadenes de televisió comarcals que emiteixen des d'Al-

canyís. És difícil tenir estos serveis a la comarca i volem que les nostres notícies emeses des d'Alcanyís puguen sentir-se al Matarranya. Apostem per la tecnologia i busquem la cobertura total de telefonia mòbil perquè una comarca que vol ser pionera en turisme, en indústria, ramaderia i medi ambient necessita unes comunicacions bones per a poder anar endavant. Els postes per a rebre les imatges de televisió i ràdio d'Alcanyís ja estan encarregats i s'instal·laran a la Portellada i a Fontdespatlla. Es començarà per la ràdio i seguirem per la TV.

P. Com va el procés de constitució de la comarca del Matarranya?

R. Pensem que al setembre

entrarà el projecte de llei de la comarca del Matarranya a les Corts i a l'octubre o novembre ja serem comarca. Serà una de les primeres d'Aragó després de la de l'Aranda.

P. Les Corts tramiten actualment la Llei de Llengües per a procurar la normalització lingüística. Com conviuen el català i el castellà a la Mancomunitat del Matarranya?

R. La nostra llengua es parla a la comarca des del segle XII i no ha suposat cap problema per a la convivència, que és molt bona. La Mancomunitat no es manifestarà respecte de la Llei en tramitació i jo encara menys perquè hi ha postures contràries i jo he de fer un paper mitjancer no distorsionador.

P. Penseu que la Llei pot ajudar a normalitzar l'ús del català al Matarranya?

Per a la tardor ja serem oficialment una comarca.

R. Al Matarranya es parlen distintes variants de català i modalitats molt locals. El català oficial a Catalunya és, principalment, el que es parla a Barcelona. No és el de Girona o el de Tortosa o Lleida. Si portem nou segles parlant la nostra llengua i no ha desaparegut, penso que no hi ha perill que desaparega. No m'oposo a l'estudi del català, que fa set anys que s'estudia al meu poble, però sempre amb llibertat per què els parlants decidissen el que volen fer. La imposició no crec que siga positiva.

P. Penseu que el procés comarcalitzador ha estat un èxit?

R. Pot ser positiu entès com s'ha entès al Matarranya. No es tracta de repartir uns diners extra que han arribat a tant per poble sinó de sumar esforços per a repartir serveis i iniciatives que ens afecten a tots. Les comarques poden tenir unes competències superiors a les de les mancomunitats –limitades a la prestació conjunta de serveis–. Donen als que vivim a les comarques més joc i més protagonisme que mai hem tingut. Si les comarques suposen un repartiment discrecional de diners per pobles són un error.

Lluís Rajadell

«Seria absurd dir que no m'agrada la política»

El president de la Mancomunitat de Municipis del Matarranya –que agrupa a Vall-de-roures, Calaceit, Mont-roig, Pena-roja, Fontdespatlla, Ràfels, Fórnols, la Portellada, la Freixneda, la Torre del Comte, Valljunquera, Queretes, Arenys de Lledó, Lledó, la Vall del Tormo, Massalió, Beseit, la Sorollera i Torredarques–, Àngel Meseguer, es va estrenar a la política com alcalde de Massalió el 1983, un càrrec que no ha abandonat fins l'actualitat. El 1983 va encapçalat la llista electoral d'Aliança Popular –l'actual Partit Popular– com a independent però es va afiliar a aquest partit el 1984. Des del 1991, és diputat provincial del PP.

Encara que no s'ha fixat com a meta donar el salt a la política autonòmica o estatal, reconeix que, després de tants anys amb càrrecs institucionals, «dir que no m'agrada la política seria una barbaritat». S'autodefineix com a una «persona negociadora» i un «municipalista convençut». Pensa que la Diputació Provincial de Terol s'hauria de centrar «en el recolzament als ajuntaments, que és per allò que està creada». Encara que les seues aspiracions polítiques estan, segons afirma, «satisfetes», això «no vol dir que el 2003 no puga estar una altra vegada a la línia d'eixida». Assegura que a la comarca del Matarranya s'estan «fent les coses bé, amb un alt grau de consens polític» per a portar endavant el procés de constitució comarcal, que afecta a tots els pobles de la Mancomunitat menys la Sorollera.

Francesc de Tamarit

L'editorial Galerada de Barcelona acaba de publicar un llibre molt interessant d'Antoni Pladevall i Arumí amb el títol *La il·lustració a Vic. Les aportacions de Francesc de Veyan i Mola i Lluçà Gallissà i Costa*.

Francesc de Veyan i Mola va nàixer a Tamarit de Llitera el 25 d'abril de l'any 1734 i va ser bisbe de Vic durant els anys 1784-1815, data en què morí en aquesta mateixa ciutat.

Francesc de Veyan va ésser un il·lustrat que va tenir una importància cabdal al contribuir estel·larment a la regeneració divuitesca a Catalunya assentant les bases perquè després fos possible el que es coneix com la Renaixença literària. Aquest moviment d'il·lustrats s'emmarca en els corrents renovadors europeus que propiciaran, més endavant, la fi de l'Antic Règim.

L'aportació principal de Francesc de Veyan va ser la creació i potenciació de grans infraestructures com el Seminari Conciliar i la Biblioteca Episcopal. Aquesta biblioteca va passar a ser, en aquest temps, la més important de Catalunya, després de la Biblioteca Universitària de Cervera.

Gràcies a aquesta biblioteca va poder formar-se tota una sèrie d'importants erudits durant el segle XIX i principis del XX.

S'ha de tenir en compte que, sense aquesta biblioteca, hagués estat molt difícil l'aparició de grans figures, entre d'altres, la del filòsof Jaume Balmes i la del poeta Jacint Verdaguer. És un gran goig i una gran satisfacció per a la gent de Tamarit i, en general, per a tota la Franja, saber que un dels seus fills va jugar aquest important paper, perquè el que es coneix com la Renaixença literària de Catalunya fos una realitat.

Joaquim Montclús

Els pares del CP Sant Joan Baptiste de Saidí per la millora de l'ensenyament en català

■ Carme Messegué

El passat dijous 3 de maig, el Cinema Parcerisa de Saidí es va omplir amb la presència de més d'un centenar de persones per a assistir a la taula redona «Perspectives del bilingüisme a la Franja», organitzada per l'APA del CEIP Sant Joan Baptista de Saidí dins les Jornades Culturals 2001. Integraven la taula Francesc Serés i Mercè Ibarz, ambdós escriptors i fills de Saidí, i Àngel Huguet, psicòleg, psicolingüista i professor de pedagogia a la Universitat de Lleida. Va actuar com a moderador el periodista i professor, també nadiu de Saidí, Màrio Sasot. Huguet va situar el fenomen del bilingüisme dins d'una perspectiva mundial i estatal, aportant dades del cas canadenc, a Quebec, i d'Astúries amb la situació del bable o asturià. Serés va recordar la seua experiència de redescobriments de la llengua pròpia a partir de les classes de català a l'escola de Saidí, i Ibarz, des de la seua perspectiva de professional de la informació resident a Barce-

D'esquerra a dreta: F. Serés, M. Sasot, M. Ibarz i À. Huguet

lona, va destacar l'elevat ús social i la riquesa de la llengua catalana a la Franja. El públic assistent al col·loqui va mostrar la seua preocupació per l'escassa millora de la situació de l'ensenyament del català des de que va començar a les escoles de la Franja fa setze anys fins ara i els seus recels de que l'avantprojecte de llei de llengües no resolgue definitivament aquesta qüestió. Els intervingents es van mostrar partidaris d'aconseguir l'equiparació del

nivell de català entre la Franja i el Principat de Catalunya, un dels objectius de les Apes de la Franja pel que fa a l'ensenyament del català. A més a més, insistiren en que «caldria que la Llei garantís el domini d'ambdues llengües al finalitzar l'etapa d'escolarització obligatòria, per a la qual cosa els estudiants haurien de cursar assignatures tant en castellà com en català en tots els nivells educatius» segons va concloure el professor Huguet.

Fogaril i Calaixera arriba al número 50

■ C.M.

La revista mensual *Fogaril i Calaixera* ha celebrat el seu número 50 obsequiant els seus subscriptors amb les *Memòries d'una desmemoriada mula vella* del malaguanyat escriptor pena-rogi Desideri Lombarte. *Fogaril i Calaixera. Quaderns de memòria* és una empresa familiar que va nàixer al 1996 amb la intenció de recuperar de l'oblit la història més recent de la capital del Baix Cinca i de donar normalitat a l'ús escrit de la llengua catalana a casa nostra. La investigació històrica se centra en

la primera meitat del segle XX i pretén reconstruir la intrahistòria o història més popular del col·lectiu fragatí. Cada número de la revista presenta un reportatge central, que fins ara s'ha dedicat, entre molts d'altres, a temes tan diversos com la indústria de l'espart, el futbol, la guerra civil, els cinemes, les escoles, o ha recordat personatges rellevants de la nostra població; compta amb seccions fixes com *Acaminant*, que ens passeja pels racons de la geografia fragatina; *Sabíeu que...?*, recull

de curiositats que habitualment completa el tema central, o *Faldria*, relat costumista. Amb ocasió del Dia de la Faldeta o les festes del Pilar s'editen números extraordinaris dedicats monogràficament a la indumentària típica i la Rondalla Fragatina. El recull de material fotogràfic inèdit és una altra de les fites d'aquesta publicació mensual. *Fogaril i Calaixera* va ser guardonada al 1997 amb un dels premis 6 de novembre a la normalització lingüística que atorga l'Institut d'Estudis del Baix Cinca.

Casa escola de Benavarri Els Brescó, una llarga tradició en xocolata

■ Imma Cascalló

Cap al 1830 arriba a Benavarri el sucrer de l'Entorn (Lleida), es casa amb l'hereva de casa Escolà i decideixen comprar la part més gran que eixia a subhasta pública del segon convent escolapi, fundat pel propi Sant Josep de Calasanç (rera la Desamortització de Mendizábal, per ordre d'Isabel II). A partir d'aquest moment s'inicia una llarga tradició de xocolaters d'apreciadíssima qualitat.

La xocolata que es feia en aquesta època era elaborada quasi exclusivament amb els instruments que encara avui podem veure en el museu-obra-dor del s. XVIII de casa Escolà, de Benavarri. Aquesta xocolata portava al voltant del 60 % de cacau, sucre, vainilla, clau i canyella. Era aquesta una xocolata per deixatar sense lleit ni aigua i, per tant, per prendre

fosa i degustar-la beguda i líquida. Per a la gent senzilla s'elaborava una xocolata del mateix format (la lliura), però, en aquest cas, la meitat dels ingredients era farina de panís i la resta, sucre amb un pessic de cacau. És clar que aquesta xocolata havia de bullir-se amb lleit o aigua, tot depenia del poder adquisitiu de la família. D'ací ha estat d'on ha vingut la xocolata en pols «a l'espanyola», tan coneguda per tots. Però també ha de quedar clar que les famílies de classe alta penien xocolata fosa en les xícars.

La tradició d'ambdues xocolates va mantenir-se fins a mitjans del segle XX, quan esclata la Guerra Civil Espanyola, data que coincideix amb la mort del besavi de l'actual Francisco Brescó. Es morí a l'any 1936, amb vint-i-set anys,

i sense poder transmetre l'art de l'ofici al seu fill, que encara no havia nascut. Pràcticament, des de l'any 1936 fins al 1985, any en què el xocolater d'ara es casa, no s'elabora xocolata, encara que sí sucre, torrat d'ametlles, pa, pastisseria, etc., és a dir, productes afins a la xocolata i a la pastisseria. F. Brescó decideix llavors reprendre la tradició d'elaborar xocolata, que havia quedat trencada però mai oblidada. Gràcies als escrits i formulacions del besavi, ha estat possible tornar a elaborar les xocolates a la pedra, així com xocolates pròpies ja refinades que, per primera vegada, es realitzaven a casa Escolà. En aquests setze anys, l'aprenentatge, les visites a fires, el contacte amb xocolaters i pastissers d'elit, tant espanyols com estrangers, etc., han

perfeccionat les tècniques d'elaboració de la xocolata, així com ha fet possible la diversificació dels productes que ara es poden degustar a casa Escolà. Actualment, més de cent productes elaborats per F. Brescó es troben a la venda per a paladars exigents i viatgers àvids de saviesa i capaços d'apreciar l'alta qualitat pel que fa a xocolates a que fem referència.

Avui en dia podem trobar també aquesta xocolata a través d'una xarxa de botigues molt estesa per tot Aragó i Catalunya, que arriba fins i tot a alguns països d'Europa (França, Alemanya...). A aquesta xarxa s'hi pot accedir –tret dels mesos d'estiu– per telèfon i, com els temps canvien, sempre per Internet ([www. Benabarre.com](http://www.Benabarre.com)).

TOT ENSENYANT LES DENTS

Si en som, de ben educats

■ Ramon Sistac

Acabo de baixar de la Vall d'Aran. I, com altres vegades –hi pujo sovint–, torno curull de sentiments contradictoris. M'agrada Aran per l'aigua: acostumat a la terra eixuta, trobo un consol indescriptible (barrejat amb bella mica d'enveja) de veure els prats amerats, sempre humits. M'agrada també l'Aran perquè tinc una debilitat malsana i malaltissa pel foie gras. I pel confit d'ànec. I per l'olla aranesa. I pels estofats o civets de carn de cacera. I... callo. M'agrada, finalment, Aran perquè sento passió per la llengua occitana, nostra germana bessona del nord. La llengua poètica del gran Guillem de Berguedà i també la de Frederic Mistral. La llengua materna de Garibaldi i, al mateix temps, la que Bernadeta Soubirous afirmà el 1854 que parlava la Mare de Déu de Lorda o Lourdes (no m'ho crec: una marededéu com cal parlaria francès; eixa xiqueta al·lucina). La llengua, en definitiva,

del cassolet i de la bullabessa i... torno a callar.

Però també hi ha coses que no m'agraden. La sobreexplotació turística, que pot arribar a provocar una *andorranització* de la Vall a mig termini. Els abusos urbanístics, especialment a Viella i a la zona esquiable del Naut Aran, que converteixen un paisatge idíl·lic en una mena d'allioli que no lliga. I, per damunt de tot, la mania que tenen tots de parlar-me en català, tot just quan ja gairebé estic a punt de deixar-me anar en la seua llengua. Parlar-te en català és una arma de dos (o tres) talls. Per una banda, dóna una falsa imatge d'educació: ells s'adapten a la llengua del foraster. Però, justament per això, et recorden a cada moment que ets una persona aliena al grup, ben bé un foraster (encara que siga veritat). I, a més, aquesta actitud t'impedeix l'aprenentatge passiu de l'aranès.

I és clar que açò val també per a nosaltres ací! Quan, amb tota la consideració del món, parlem en castellà a un castellanoparlant que viu a casa nostra, en el fons l'estem tractant de manera profundament desconsiderada: mira, per molt que ho intentes, xato o xata, tu mai no seràs dels nostres. És com, salvant les distàncies, cedir el seient de l'autobús a una feminista. O com quan els meus estudiants em tracten de «vostè». Heu vist mai manera més cruel de recordar-me que em faig vell?

Anar al garrut

Un dels premis literaris que he rebut, s'anomena «Les Talúries». És una expressió que assenyala que es tracta d'un horari intempestiu, «ha arribat a les talúries» que en castellà vindria a ser allò de «a las tantas».

Amb un criteri d'exclusivitat, els escriptors de Lleida, varen batejar aquest premi de la Diputació de Lleida amb aquesta expressió que, a ells, els hi semblava privativa de l'àrea lleidatana. Doncs no, he descobert que al meu poble també s'usa aquest mot i amb el mateix sentit.

M'he assabentat també, que una altra expressió, «anar al garrut» que al Campell és molt freqüent i que, metafòricament vol dir finir, acabar, liquidar, morir o anar directament al fossar algú o alguna cosa, és també una frase nascuda a la ciutat de Lleida.

Es coneix que el cementiri d'aquesta capital, està ubicat en uns terrenys que varen pertànyer a un paio que l'anomenaven «lo garrut» i d'ací ha vingut la dita «anar al garrut».

A més a més l'emblemàtic «Marraco» lleidatà, allò que no se sap ben bé què és i que serveix per espantar la canalla, al meu lloc es coneix com «Marreca».

Després vindran els «doctors» de les diferents esglésies lingüístiques, que pul-lulen per les nostres terres i diran que això és una coincidència fortuïta. Em sembla que les conclusions són ben clares.

Josep. A. Chauvell

El Torricó va acollir el lliurament de la XIV edició del Concurs de Literatura Infantil, Despertaferro

■ Anna Enjuanes

L'Associació de Consells Locals de la Franja va lliurar el passat 5 de maig els premis de la XIV edició del Concurs de Literatura Infantil Despertaferro en un acte que va tenir lloc al Saló d'Actes de la Casa Cultural del Torricó presidit per l'alcalde de la localitat, Salvador Plana, qui va lloar l'esforç dels Consells Locals de la Franja per mantenir encesa la flama de la defensa de la llengua. El president dels Consells Locals, Paco Blanc, va expressar la seua confiança en que la aprovació de la Llei de Llengües siga aquest any coincidint amb l'any Europeu de les Llengües.

Més de 1200 treballs es van presentar aquesta edició, per això a cada categoria es van donar diferents accèssits. En la categoria de 9 i 10 anys el primer premi va ésser per Araxa Blanc de Saidí, el segon per Andrea Escandill de Fraga i els accèssits per Amanda Torrente del Torricó i per Irene Buisan

Els premiats d'aquesta edició del Despertaferro

de Fraga. En categoria de 11 i 12 anys, la guanyadora va ésser Clara Murillo del Torricó i va quedar en segon lloc Rubén Sancho d'Albelda. Els accèssits van ésser per a Ruben Ayet de Faió i per Eugènia Andrés de Calceit. En categoria de 13 i 14 anys el primer premi va ésser per a Agueda Prior de Benavarrí i el segon per Daniel Torrijos de Fraga. Els accèssits per

a Laura Llobet del Torricó i Isabel Mir de Mequinensa. En categoria de 15 i 16 anys, el primer premi va ésser per a Jennifer Moreno d'Albelda i el segon per a Inés Ortiz de Fraga i els accèssits per a Susana Ibarz de Fraga i per a Lourdes Royes també de Fraga.

També es convocà un concurs de cartells, la guanyadora va ésser la fragatina, Marta Larroya.

L'educació visual, un luxe?

■ Montse Sampietro

El món que ens ha tocat viure es manifesta, en gran part, a través d'imatges. Així, una formació integral de l'individu ha de contemplar una educació en la cultura visual ferma que el permeti descodificar els signes de la nostra societat. En canvi, per al Ministerio de Educación, Cultura y Deporte l'educació plàstica i visual no és tan important si tenim en compte les constants reduccions d'hores en el currículum

escolar que ha anat imposant a aquesta disciplina. El més curiós d'aquesta reducció és que s'ha fet en benefici d'augmentar les hores dedicades a les humanitats quan, al meu parer, l'educació visual i plàstica pertany també al camp de les humanitats.

Els estímuls visuals que, de manera constant, ens arriben, provenen de la televisió, del cinema, de la publicitat, etc. i els nostres estudiants coneixen

millor el món a través dels jocs d'ordinador que dels llibres de text. Es tracta d'una realitat indefugible que l'àrea de visual i plàstica ha d'assumir. Hem de saber el que som en relació al nostre entorn immediat i també en relació a un planeta globalitzat. Per això necessitem proveir-nos de les eines que ens permetin no ser analfabets visuals en la societat de la imatge.

El Vaticà ordena al Bisbat de Lleida el lliurament a l'Aragó les obres d'art de les parròquies de la Franja

■ Rafel Ventura

Després de dos anys i mig d'espera, el Vaticà ha rebutjat el recurs que va presentar el Bisbat de Lleida i ha ratificat en una resolució definitiva de la justícia eclesiàstica, l'informe de l'exnunci Lajos Kada donant la raó al bisbat de Barbastre-Montsó ordenant que les obres d'art de les parròquies de la Franja segregades del bisbat de Lleida i dipositades al Museu Diocesà de Lleida tornen a l'Aragó.

El bisbat de Lleida ja ha anunciat que acatarà la sentència de Roma, que entén que aquestes obres, que el Bisbat de Lleida va traslladar de les seues parròquies de la Franja, en molts casos fa més de cent anys, per motius de seguretat, estaven al Museu Diocesà de Lleida en dipòsit i per tant han de tornar al seu lloc d'origen, que ara depèn del nou bisbat de Barbastre-Montsó.

Les autoritats civils i eclesiàstiques aragoneses han rebut la sentència amb molta satisfacció amb la tesi que aquestes obres d'art són aragoneses i han de tornar a l'Aragó, com ha reiterat aquests dies el president de la Comunitat Autònoma, Marcel·lí Iglesias. Per la seua banda el bisbe de Barbastre-Montsó, Juan José Omella confia en «el bon seny dels catalans» per que entenguen que aquest patrimoni ha de tornar al lloc d'origen. Omella descarta qualsevol conflicte amb Lleida «perque els dos bisbats han dit que acatarien la decisió vaticana».

Des de Lleida, la decisió del vaticà ha caigut com una gerra d'aigua freda i de moment es parla d'intentar obrir una via de diàleg, com la possibilitat de cogestionar amb l'Aragó aquestes obres. Tot i així, des del Prin-

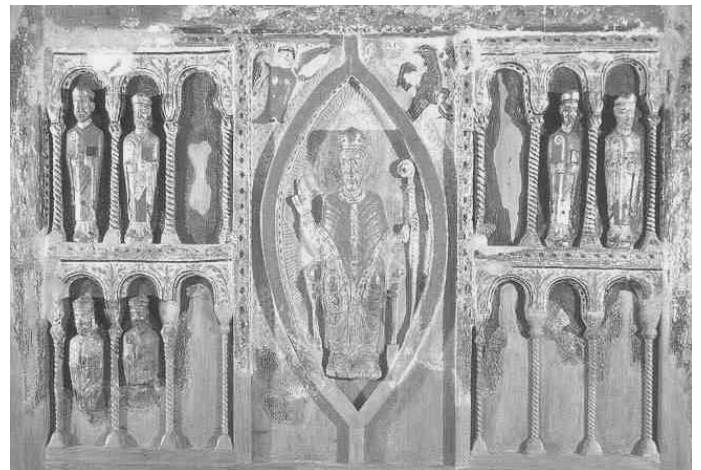
cipat hi ha qui parla de recórrer a la via civil basant-se en el principi de la Unesco de no disgregar les col·leccions d'un museu..

El delegat de Patrimoni Artístic del bisbat aragonés Enrique Calvera ha assegurat que hi ha «63 peces inventariades, la propietat de les quals està documentada, 29 obres més que pertanyen amb claretat a l'Aragó, i, finalment 19 «dubtoses». Des de Lleida es considera que les peces originàries de parròquies de la Franja són 63.

Les obres en litigi

Entre les obres reclamades pel Bisbat de Barbastre-Montsó destaquen el Frontal de Tressera, procedent d'aquesta església del segle XIII. Va arribar al Museu de Lleida l'any 1897. El frontal de Sant Hilari de Buira, de finals del segle XII és al Museu Diocesà de Lleida des de l'any 1903. Es tracta d'una talla de fusta pintada al temple. El Frontal de Berbegal, una pintura al temple del segle XIII és al Museu de Lleida des de l'any 1904. La Verge de Saidí és una escultura de pedra policromada de la segona meitat del segle XVI. És a Lleida des del 1897. També procedent de Saidí va arribar al 1897 el retaule major dedicat a Sant Joan Baptista de finals del segle XV. El Sant Blai de l'església d'Algaió, una pintura al temple sobre fusta és al Museu Diocesà de Lleida des de l'any 1902. La taula central d'un retaule de Sant Martí procedent de la parròquia de Lascuarre del segle XV, és a Lleida des del 1897.

En teoria els propietaris d'aquestes obres són les parròquies originàries però sembla

Frontal de l'altar de l'església parroquial de Buira (Bonansa). Segle XII

que aquesta no es la voluntat del bisbat de Barbastre-Montsó que les vol distribuir bàsicament entre estes dues poblacions.

El mossén de Roda d'Isàvena, José Lemiñana, un dels cape-

llans que va ser més activista en la segregació de les parròquies de la Franja del bisbat de Lleida, creu que una part de les obres també han d'anar a la catedral de Roda.

LA CRONOLOGIA DEL CONFLICTE

L'any 1981 l'Episcopat espanyol determina la creació d'una nova diòcesi de Barbastre-Montsó i eleva la petició a Santa Seu per adequar els límits diocesans als de les comunitats autònomes. Aquesta petició no es fa a altres indrets on els límits eclesiàstics històrics no coincideixen ni amb administracions provincials ni autonòmiques. Hi ha dos factors a tenir en compte: la seu de l'Opus Dei a Torreciudad molt prop de Barbastre i una església catalana que reivindica una conferència de bisbes catalans.

Al juny del 95 es decideix la segregació per crear el nou bisbat de Barbastre-Montsó que es constitueix al setembre del mateix any a Santa Maria del Romeral de Montsó. La segregació es completa amb les parròquies que faltaven al 98.

Entremig, al 96, el bisbat de Barbastre-Montsó demana formalment al de Lleida el retorn de les obres d'art i al 97 el bisbat de Barbastre-Montsó presenta al nunci Lajos Kada, un recurs per a la devolució de l'art. El 1998 el nunci emet un primer dictamen desfavorable al bisbat de Lleida. Al mateix any, el bisbe Ramon Malla assisteix a la congregació de bisbes al Vaticà, que rebutja la reclamació.

A finals del 98, el bisbe Malla presenta l'últim recurs davant del Tribunal Suprem eclesiàstic que ara ha resolt en decisió sense més apel·lacions en contra.

Al 99 la Generalitat inclou al catàleg del patrimoni cultural de Catalunya l'art del Museu Diocesà de Lleida per blindar les obres com a col·lecció no disgregable. El govern d'Aragó reacciona fent el mateix.

Enrique Callizo, en un debat sobre política lingüística: «Volem que la Llei de Llengües siga acceptada fins i tot pel Partit Popular»

■ Màrio Sasot

Taula rodona d'entitats

«Hem rebut alegacions al avantprojecte de Llei de Llengües molt disperss, unes volen que anem molt més lluny i altres demanen que no correm tant. El projecte del govern tirarà pel carrer del mig i es mantindrà fidel a les línies generals marcades per l'avantprojecte».

Aquestes van ser algunes de les principals declaracions que el Conseller de Cultura i Turisme de la DGA, Javier Callizo, va fer en la seua intervenció, el passat 20 de maig, durant la Jornada de Debat sobre la Llei de Llengües que va organitzar a la Ciutat Escolar Pignatelli de Saragossa el Cosell Nacional de la Juventut d'Aragó, entitat que agrupa a diferents associacions juvenils polítiques i culturals aragoneses.

El primer debat, celebrat al matí, titllat «Lingüistes vs. Administració», hi participaren, a més de Callizo en nom del govern aragonès, Franchó Nagore, del Consello d'a Fabla Aragonesa; Nacho López Susín, del Rolde de Estudios Aragoneses, Cristofó Parra, del Ligallo de Fablans de l'Aragonés; Chabier Lozano, de l'Asociación Nogará, i Màrio

Sasot per l'Institut d'Estudis del Baix Cinca.

Callizo defensà l'actual avantprojecte de Llei explicant que «hem anat molt més lluny de les instruccions que l'article 7 de l'Estatut ens marquen. A més de la defensa i protecció del nostre patrimoni lingüístic que encomana l'Estatut establim les bases per a regular el seu ús i seu ensenyament a les escoles, sempre respectant el caràcter voluntari d'aquesta opció».

I afegí: «Si aquesta Llei no assoleix un ampli consens, com va passar amb la Constitució espanyola, naixerà morta. Volem fer una Llei que la puga aprovar fins i tot el PP, per què siga útil més enllà d'aquesta legislatura».

Quant a les crítiques que l'article 6, referit a la facultat dels Ajuntaments de decidir sobre la denominació de la seua llengua, va rebre per part dels altres membres de la taula, Callizo es va mostrar partidari de mantindre aquest punt i afirmà que «potser, per donar més estabilitat a la decisió dels municipis, ampliarem del 51% al 75% dels regidors el quorum necessari per a decidir en aquest tema.

Quant més participen en aquesta decisió, millor. Tant de bo que es pogués fer un referendum a cada municipi.

Màrio Sasot, de l'IEBC únic representant de les associacions defensores del català a la Franja, demanà al conseller, que almenys, el nou text del projecte de Llei aclarís contradiccions i malentesos i trenqués ambigüitats, al temps que, en front de la reitertada voluntarietat, la Llei garantís dins del sistema educatiu la competència lingüística en les dues llengües cooficials per a tots els alumnes de les zones bilingües.

Al final de les intervencions dels ponents, s'obrí el torn de paraules per al públic assistent. Entre altres parlaren dos significats membres de la FACAQ. Un d'ells, Hèctor Castro, que es presentà com a Llicenciat en Filologia Romànica, militant del Rolde Choben del PAR i secretari de l'esmentada Federació, mostrà al públic uns retalls de premsa que, segons ell demostraven l'antiaragonesisme i el catalanisme declarat de l'IEBC. A continuació una altra persona, que s'identificà com membre d'Unió Aragonesa, després de confessar la seua ignorància lingüística «no sic filòleg ni res d'això» –afegí– «però d'aquesta taula tots parlen de cor menys un» –assenyalant a l'invitat de l'IEBC davant la passivitat del moderador i tots els membres d'associacions aragonesistes presents a la taula i entre el públic.

Durant la tarda, sota el títol de «La llei de Llengües d'Aragó: Posicionaments polítics», intervingueren els representants dels partits polítics parlamentaris a les Corts regionals.

Merche Llop, de IU denuncià les limitacions de l'avantprojecte i que no es protegixen suficientment els drets d'aquests parlants.

Chesús Bernal, ironitzà sobre el llarg retard (tres anys) en la presentació d'un Projecte de Llei per part del Govern aragonès lamentant que com a grup parlamentari encara no s'hagen pogut definir sobre cap text presentat per l'Executiu a les Corts, i demanà que, mentre tant, s'apliquen les Lleis de Sucessions, de Carreteres i d'altres, que reconeixen els drets dels parlants de les llengües minoritàries davant l'Administració autonòmica.

Trinidad Aulló, del PAR, insistí en les bondats i la univarsalitat d'aquest avantprojecte «perquè respecte la voluntarietat dels parlants i dels municipis i protegeix, molt especialment, les varietats locals».

Josep Maria Becana, del PSOE, posà l'accent en la necessitat que finalment una llei aprovada al Parlament, reconegués els drets dels parlants de les llengües minoritàries d'Aragó i manifestà que les agrupacions d'algunes comarques catalanoparlants del seu partit havien elaborat alegacions qüestionant sobretot la potestat dels Ajuntaments per a decidir en matèria lingüística.

Finalment, Marta Calvo, del PP, qüestionà l'oportunitat de la presentació d'aquesta Llei alegant que segons l'enquesta elaborada en un informe sociolingüístic de la Universidad de Saragossa, un 75% dels habitants de la Franja no era partidari de la cooficialitat del català i anuncià que el seu grup parlamentari demanarà la retirada de la Llei.

GALERIA DE PERSONATGES

Josep Maria Latorre

«L'avantprojecte de la Llei de Llengües s'hauria de rectificar»

■ Anna Enjuanes

Josep M. Latorre, va néixer fa 45 anys a Tamarit de Llitera. Va heretar del seu avi i del seu pare l'ofici de pintor, però com diu ell de «brotxa grossa». És un apassionat de la fotografia però sobretot de la fotografia rural. Però Josep Maria, sempre ha mostrat una certa inquietud pels moviments culturals de la comarca i en defensa de la llengua catalana. Corrien els anys 75 i 76 quan un grup de joves d'Albelda, el Torricó, el Campell, Benavarrí, Tamarit de Llitera... es troben i deu anys més tard és constitueixen els Consells Locals de la Franja amb voluntat de treballar per la dignificació de la llengua i cultura a tot el territori de parla catalana d'Aragó. Ja al febrer de l'any 84 alguns alcaldes es van reunir i acorden la declaració de Mequinensa generant un impuls social i

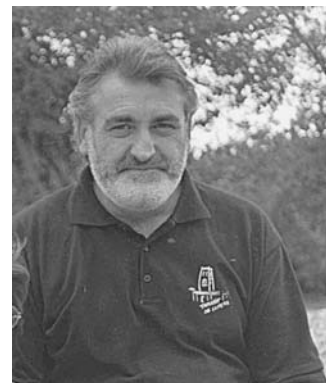
sobretot institucional a favor del reconeixement lingüístic i el més important va ésser aprovar la possibilitat de l'ensenyament optatiu del català.

També neix la revista *Despertaferro!*, a les seues pàgines es trobaven articles de opinió, reportatges, notícies de tota la Franja des del Matarranya fins l'Alta Ribagorça. Hi va haver més de 250 subscriptors i també tenien subvencions de les institucions DPH, DGA, etc... A partir de llavors es va crear el concurs de literatura infantil que porta el mateix nom per a totes les escoles de la Franja, una iniciativa que va començar amb una participació de 400 persones fins arribar al dia d'avui a 1200 participants.

Per a Latorre la Llei de Llengües no es més que el final d'un llarg camí que va començar a nivell polític quan la Conse-

lleria de Cultura del Govern d'Aragó estava dirigida per Josep Ramon Bada, hi havia una certa pressió per part del col·lectiu cultural. Ja el Justícia d'Aragó l'any 93 demanava la cooficialitat de les llengües minoritàries, català i aragonès, en un informe.

L'avantprojecte de la Llei de Llengües és deficient esperava que fos més concret i més concís i hi ha aspectes que s'haurien de rectificar per exemple «No són els ajuntaments en que han de declarar quina llengua o modalitat lingüística parlen en el seu terme municipal, això ho hauria de reflectir la pròpia llei. També una llei com cal no pot produir una confusió de conceptes entre llengua o idioma o parla, les llengües o idiomes poden tenir diferents parles i son doncs les llengües o idiomes les que es

legalitzen no les parles.

Així *El Consejo de Lenguas* que preveu la Llei no pot restar al marge de les opinions de la real acadèmia espanyola de la Llengua, de les Universitats, ni del justícia d'Aragó i tot sol determinar i elaborar les regles de normalització de l'aragonès i del català».

Encara que a Josep Maria li ha agradat estar darrera, no per això ha baixat la guàrdia.

CRÒNIQUES TAGARINES

Fidelitat als secretaris

■ Esteve Betrià

Nombrosos cognoms, més uns que uns altres, dels actuals habitants de les poblacions de les comarques de l'Aragó catalanòfon deixen entreveure l'estigma de subjecció de la llengua i la cultura pròpies a una cultura i a una administració alienes. Tal com apuntava en Jaume Carreras en una breu però substancial comunicació presentada al XIX Col·loqui General de la Societat d'Onomàstica celebrat a Fraga el 21 i 22 d'octubre de 1994, com s'explica si no és a través del poder dels funcionaris de formació i sensibilitat espanyola (llegiu castellana) la presència, en la toponímia i antroponímia, de grafies alienes a la nostra llengua i cultura?

Com sap tothom, la representació gràfica de les consonants palatals romàniques ha pres solucions diferents en les distintes llengües romàniques sorgides a Europa a l'alta Edat Mitjana. En la tradició de la llengua catalana –i en la de l'aragonès medieval i renaixentista també– la n palatal es representa a través del dígraf ny, mentre que en la tradició de la llengua castellana aquest mateix fonema és representa amb la lletra ñ. Doncs bé, cognoms que només

s'expliquen a través del català com ara Castany, Cabistany/Cabestany o Pinyol els trobem escrits en poblacions aragoneses de llengua catalana amb les formes Castañ, Cabistañ i Piñol.

Un altre cas semblant passa amb la representació de la consonant africada palatal sorda final dels cognoms Puig o Roig que veem grafats, d'acord amb la tradició castellana, com a Puch o Roch a les nostres comarques. I així no ens ha d'estranyar que els cognoms Blanch, Sistach, Trench o Albiach de la resta de territoris de llengua catalana presenten al llarg de tot l'Aragó catalanòfon les formes Blanc, Sistac, Trenc i Albiac; cosa que, vés per on, els fa coincidir amb l'actual normativa de la llengua catalana.

Una altra, entenc, anomalia gràfica que afecta a alguns cognoms és la que trobem en els cognoms que presenten una fricativa alveolar final, com ara Ibars/Ivars, Pons o Borràs que molt sovint els trobem grafats com Ibarz, Ponz i Borraz tot i que es pronuncien amb –s.

Ja sé que la grafia dels cognoms pertany a l'àmbit personal, però ens convé recordar que en aquests i d'altres casos es palesa un cop més la sumisió a un poder foraster. Conservar aquestes grafies «estrangeres» no és una mostra de fidelitat als seus antecessors, com en algun cas he sentit dir. L'única fidelitat que es mostra conservant aquestes grafies és als secretaris dels registres civils o parroquials que, estranys a la societat que els acollia, com ens recordava en Jaume Carreras, van grafar aquests cognoms d'acord amb la seua pràctica castellana.

Un parc literari per a la Franja

■ Artur Quintana

Un parc literari –empro el nom dels italians, que en tenen un bon ramat– es nodreix de la literatura que s'ha produït en un territori, ja siga perquè uns autors hi han nascut, o hi han viscut llargues temporades, ja siga perquè aquests autors o uns altres han escrit obres relacionades amb el territori en qüestió. I deixeu-me precisar que literatura no és només la produïda per uns autors de nom conegut, ans també la literatura popular anònima, especialment el món de les llegendes, les tradicions i el teatre popular (santantonades, pastorades) en el nostre cas.

Un parc literari és, per tant, una invitació a immersir-se dins del paisatge físic i humà on han viscut, o on viuen, uns determinats autors, i/o on han

estat situades unes determinades obres. Si el visitant del parc literari en coneix els autors i les obres, el contacte directe amb el territori li suposarà tot un estimulant joc de constrasts entre realitat i ficció, que fàcilment el pot dur cap a una relectura d'aquests obres, amb tot el que això implica de descoberta de nous aspectes i de goig intel·lectual. Si el visitant desconeix els autors i les obres, cal oferir-li una certa informació que el porte cap a un procés paregut.

La infraestructura del parc literari suposa una part museística: conservació, per exemple, de la casa natal d'un autor determinat, o de la casa on va viure un cert temps o d'altres edificis o indrets que puguen estar relacionats amb la perso-

na de l'autor o amb la seva obra, i cal la senyalització d'aquests indrets, i el manteniment de tot plegat. La infraestructura del parc suposa també la publicació d'una guia on s'indiquen amb tot de detall els indrets –en el nostre cas, de la Franja– relacionats amb la vida dels autors, i si la guia s'acompanya d'una antologia de textos, insistint en els que estan relacionats amb el territori, doncs, encara millor. En el cas concret de la Franja comptabilitzo una trentena d'autors nadius de la Franja o que s'hi relacionen, i mitja dotzena més que, sense ser ni una cosa ni altra, han escrit obres que en part o en la totalitat s'hi situen. El nombre de localitats franjolines implicades s'acosta a la vintena.

Casa on va viure Desideri Lombarte a Pena-roja

Un panorama, doncs, el de la Franja, nodrit i engrascador, i relativament fàcil de transformar en parc literari, amb el valor afegit de poder ser-ne capdavanter –si no ens hi adormim– en aquesta península.

SOM D'EIXE MÓN

Quin empatx!

■ Francesc Ricart i Orús

Un mes de maig atapeït. Comencem pel principi. Els dies 4 i 5 a Lleida i a Fraga tenien lloc les jornades *De Fronteres i mil·lenis: la Franja 2001*. Un programa complet repassava els diferents apartats referits a la Franja, amb intervencions d'especialistes que van reflexionar sobre la llengua, la literatura, la història, les associacions, l'església (o la no-església), l'administració, etc. Tanmateix, altres se'n deuran ocupar. Aquell cap de setmana, representants de les associacions –de fet del Casal Jaume I– participaven a València en els actes commemoratius del 25 d'abril de cada any que convoca Acció cultural del País Valencià. Simultàniament, o gairebé, es lliuraven els premis *Desperta Ferro* que amb tossuderia, i amb massa discreció al meu entendre, són convocats des del nord de la nostra Franja.

Després s'han anat succeint altres episodis més patètics: la FCAO contraataca. A Roda d'Isàvena els defensors de la pureza de les llengües vernàcules (quina paraula més poc estètica) es manifesten contra el perill de, de, de què? De l'esmentada federació em fa una mica de riure el nom, però, és clar, també em preocupen *els continguts* els quals em fan pena perquè, al capdavant, ixen d'allà mateix d'on han eixit les poques o moltes energies defensores i impulsores de la dignitat de la llengua i de la

cultura pròpies a casa nostra, i això dol.

Dol, però s'entén l'existència d'aquests grups quan sens dubte pengen de la mateixa perxa que sosté el personal que s'apunta a discursos reials o manifestacions de ministres carregades de mala llet amnèsica sobre les llengües. Ja m'enteneu...

Després han aparegut les notícies relacionades amb els equips de diferents esports de Fraga i la seva diabòlica mania de participar en competicions depenents de la pèrfida Albion, ai!, no, de Catalunya. Ja farem riure, ja.

Però, no, encara n'hi ha més: ja s'ha sabut el resultat del recurs presentat pel bisbat de Lleida perquè es mantinguen les peces del museu diocesà procedents de les parròquies segregades. El resultat, fruit d'una política anticatalana del tal Janos Kada i d'una política poc contundent –o simplement inexistent– en defensa dels interessos històrics de la diòcesi, sumat al cofoisme del govern aragonès, que ara sí, que li convé allò de les fronteres, més l'evident influència de l'Opus Dei en el si de l'església i de la política a les espanyes, més la indefensió dels pocs cristians que s'han mogut per fer front al litigi, tot plegat explica la desestimació del recurs per part de Roma: tot ha d'anar als llocs originaris, hi ha de tornar, diuen. Al respecte, des d'Aragó han parlat de devolució i un ha sentit vergonya aliena. Devolució? Han pensat el significat d'allò que diuen? En fi, davant de l'esguerro, que no s'estranya ningú –lo senyor president inclòs– si sent dir algun reneç que, per cert, serà l'únic que quedarà en català relacionat amb l'església a la Franja, vull dir els reneços.

Ah!, i encara no hem parlat de les eleccions d'Euskadi. Ep!, però, això no deu *tocar* en un article d'una revista com la nostra. Caldrà que li ho pregunte al senyor director? Redéu quin empatx!

L'exemple de l'Aran

■ Jusep Loís Sans Socasau

Una de les meves aficions és seguir el procés d'imposició d'unes llengües que tenen tots el avantatges i tot el suport institucional sobre unes altres desafortunades mantingudes per ideòlegs compromesos amb la seva particularitat (tot i ésser mal vista per minoritària). Què passa amb el català i els catalanoparlants a l'Aragó? Què passa amb l'aragonès i els seus parlants? Quan temps caldrà esperar encara per aconseguir jurisprudència favorable a la seva conservació i desenvolupament de les Corts d'Aragó? Quan temps caldrà esperar per veure una acció decidida per part de la Diputació General? El Sr. Marcel·lí Iglesias sap parlar el català i ha viscut uns quants anys a la Val d'Aran, motiu que em fa pensar que deu conèixer l'aranès –almenys al nivell de la comprensió– i em consta que té bons amics a la Val d'Aran que li poden explicar que la protecció real i la promoció de les minories culturals produeix efectes beneficiosos sobre tots els àmbits de la vida social i política. La protecció del català i de l'aragonès a l'Aragó, a l'igual com ho és la protecció de l'aranès a la Val d'Aran i a Catalunya, obliga a impulsar els manaments jurídics de protecció, i honora el parlament i el govern, que la impulsa, pel seu respecte de les minories; en introduir la llengua menor a l'escola impulsa un procés renovador de l'educació amb el compromís i la complicitat del professorat que aporta ingeni i creativitat a l'adaptació dels programes al medi (com està passant en totes les comunitats on s'ha introduït), i produeix un efecte de renovació pedagògica adaptada al medi, que promou l'educació en la glogalitat i en la particularitat a la vegada; la protecció coordinada de la llengua és un bon element de

referència del país per a la integració de totes les persones vinguin d'on vinguin; la promoció de la identitat és un producte de promoció turística amb un gran futur.

A més, la promoció de la identitat és un producte de promoció turística amb un gran futur. El turisme cultural és un dels actius més importants dels nostres contorns i convenientment tractat amb els aspectes més clarament diferencials, com ho és la llengua pròpia o natural, es converteix en un atractiu rendible als nivells econòmics. Per altra banda, la promoció de la pròpia identitat confereix autoestima en els seus portadors i impulsa la seva valoració del territori on viuen. Això és manifestarà en la supervaloració dels seus beneficis (grans o petits) i en la reinversió econòmica en el propi territori tot impulsant un procés geomètric de creixement (per altra banda l'autoodi i la depreciació produeixen efectes d'abandonament i desestructuració).

Una acció decidida per part de les administracions no garanteix un ús majoritari de la llengua ni la seva posterior conservació, però mostra una voluntat de conservar i mantenir els propis valors i un orgull institucional per la pròpia història i peculiaritat. A la Val d'Aran, l'aranès, malgrat els esforços de les institucions i de molts particulars ha seguit perdent terreny en el seu ús habitual, però n'ha guanyat, i força, en el seu ús formal. Així, l'Ajuntament de Vielha ha iniciat la publicació d'una petita revista només en aranès, per nom *Era Crasta*. Crec que deu d'ésser el primer Ajuntament (amb l'excepció del Conselh Generau d'Aran) que s'hi decideix d'una manera tan clara. A les darreres eleccions municipals, quasi

tota la publicitat va ésser feta en aranès. I tot això passa en un territori de 7000 persones que rep més d'un milió de turistes l'any, i que presenta un dels índexs més elevats de migració de tot l'Estat Espanyol.

Els Ajuntaments de l'Aran i els partits polítics fins ara no havien utilitzat l'aranès més que amb una posició supletòria. Fa cinquanta anys tots els textos d'aquestes característiques eren en castellà. Posteriorment s'hi va afegir el català en els més progressistes. A continuació van proliferar els textos trilingües, i fins i tot quadrilingües (la quarta llengua era el gallec en atenció a la gran quantitat de gallecs presents a l'Aran). Algun sector s'ha expressat en bilingüe castellà-aranès tot menyspreant el paper del català, donant-li la preponderància comunicativa al castellà i el valor sentimental a l'aranès. El resultat és que la gent llegeix en castellà i es reforça la presència social d'aquest. Ara, finalment, l'Ajuntament de Vielha ha decidit que ens hem de deixar d'ambigüitats i prendre decisions clares. Per a l'Ajuntament de Vielha no és tan sols una qüestió de consciència ideològica i de responsabilitat amb el territori, és la manera d'indicar de forma inequívoca que a l'Aran l'aranès

és la llengua de tothom, la de la intercomprensió, la llengua de l'escola, que coneixen tots els nens i joves del país vinguin d'on vinguin i siguin fills de qui siguin (és a dir és la llengua de la integració en el futur), és la llengua que apreciaran i gaudiran els turistes que ens visitin i que donarà la personalitat i l'exotisme al país que esperen trobar-hi. Però quan l'Ajuntament de Vielha pren aquesta decisió ja hi ha molts anys d'accions institucionals, de la Generalitat, del Parlament de Catalunya, del Conselh Generau d'Aran i de les organitzacions socials en general que han fet proliferar textos jurídics, experiències educatives, accions socials,... que fan que la llengua pròpia sigui viva a la administració, a l'escola, a la notaria, al carrer, a les eleccions, als mitjans de comunicació,... El pas de l'Ajuntament és un pas més (valent i decidit), mostra d'un procés de molts anys que creu que al voltant de la protecció de la pròpia llengua i de la pròpia identitat tot són avantatges i beneficis.

L'exemple de l'Aran, que els governs aragonesos, autonòmics i locals, coneixen molt bé, per a quan, a l'Aragó? Els valors que poden convertir-se en el detonant d'un territori tot sovint els tenim davant el nas i no els veiem.

comarca del

Matarranya

Arenys de Lledó
Beseit
Calaceit
Fontdespatla
Fórnols
La Freixneda
Lledó
Massalió
Mont-roig

Pena-roja de Tastavins
La Portellada
Queretes
Ràfels
Torredarques
La Torre del Comte
La Vall del Tormo
Vall-de-roures
Valljunquera

Comarcalización
de Aragón

comarca del
Matarranya

GOBIERNO DE
ARAGON